

**מחירי המזון, אינפלציה
וערעור היציבות העולמית**

בועז ארד

2/2011

**מכון ירושלים לחקר שווקים
WWW.JIMS-ISRAEL.ORG**

מחירי המזון, אינפלציה וערעור היציבות העולמית

בועז ארד

הערה: נייר עמדה זה מתבסס על מאמרי הכותבים שפורסמו באתרי האינטרנט "קו ישר" ו"הבלוג הירוק".

בימים אלו אנו עדים לסדרת משברים המזעזעים את המדינות הערביות השכנות לישראל. משברים אלו צפויים לערער את הסדר האיזורי ואת סדרי העולם. קשה להפריז בחשיבות היכולת לחזות את אירועי המשבר ועוצמתם ולזהות את הגורמים המדוייקים להם. העובדה כי האירועים האחרונים הפגיעו רבים מן הפרשנים רק מחזקת את הצורך בשימוש במדד יעיל המאפשר לנו לחזות את התגברות הסיכונים.

הפרשנות הנוכחית מסבירה כי השילוב של כלי הטכנולוגיה (אינטרנט וכלי המדיה החברתית), התקשורת הסלולרית, החשיפה באמצעות רשתות הלוויין, המסר המנותק אותו משדר שלטון אובמה כלפי בנות הברית הוותיקות של ארה"ב ואזרחיהם בצירוף מכלול נסיבות מקומיות הוא, כך מוסבר, הגורם המוביל להתפרצות המהפכות להן אנו עדים בתוניסיה ובמצרים. יחד עם נכונות הערכות אלו כמכלול, קשה להצביע על גורם שמעקב אחריו יכול היה להצביע על האירועים העומדים להתרחש מראש.

נייר זה יציע מפתח המייצג את עליית מחירי המזון בעולם, הנובעת מתוכניות ה"ביו-דלק" והאינפלציה כגורם נכבד וכסמן לערעור היציבות. זיהוי זה במידה וייבחן משקלו בכובד ראש, ייתכן וימנע התערבויות מסוכנות וערעור השווקים על ידי חקיקה והזרמת אמצעי תשלום ממדינות המפותחות באופן בלתי אחראי ויאפשר להתוות מדיניות טובה יותר לקידום החופש והשגשוג בעולם.

גורם ה"ביו-דלק" והשפעתו על מחירי המזון

תוכניות הביו-דלק נולדו כחלק מן המאמץ שקיבל ביטוי חקיקתי ומנהלי להפחתת פליטות CO₂. התיאוריה שזכתה לפופולריות רבה טענה כי המשך העלייה בפליטות CO₂ מובילה להתחממות גלובלית הרת אסון, לכאורה. התרופה אותה רקחו לסכנה המדומה נשאה בכנפיה תוצאות בלתי צפויות ומזיקות.

בעקבות הלחצים הפוליטיים שהופעלו בנושא, חקקה ארה"ב בשנת 2005 חוק שקבע כי השימוש בדלקים ביולוגיים יועלה בהדרגה מ-2.3 מיליארד גלונים בשנת 2004 ל-7.5 מיליארד גלונים בשנת 2012. עפ"י תחזיות סוכנות האנרגיה האמריקאית יגדל השימוש בדלקים הביולוגיים לכ-3% מסך צריכת הדלק במדינה. באירופה נכנסה לתוקף הדירקטיבה לעידוד שימוש בדלקים ביולוגיים בשנת 2001.¹ בשנת 2007 אימצו שרי האנרגיה של האיחוד האירופאי יעד שאפתני יותר לפיו כ-

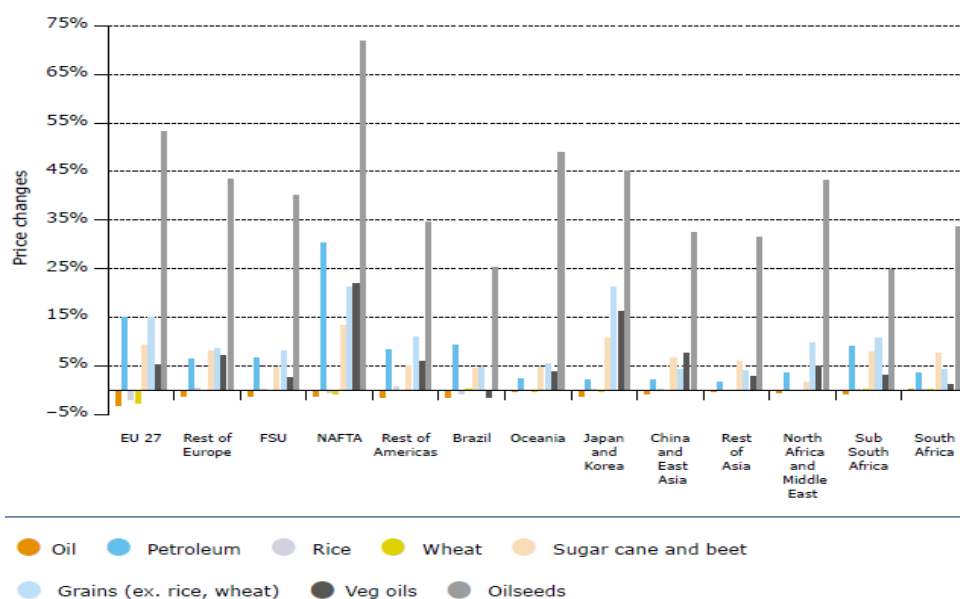
¹ מהנדס אבנר פלור, ראש תחום אנרגיה במשרד התחבורה, תקציר הרצאה בנושא תיקנת ביו-דיזל ואתנול בישראל, 26 באוקטובר 2008, <http://www.engineers.org.il/Uploads/5228flor.pdf>.

10% מכלל תצרוכת הדלק לתחבורה עד שנת 2020 תהיה מביו דלק. יעד זה אושרר שוב בשנת 2009.²

על פי דו"ח של ה-OECD הגיעה התמיכה העולמית לייצור ביו-דלקים לסכום של 22 מיליארד דולר בשנת 2006 והיא אמורה עוד לצמוח ל-25 מיליארד דולר בשנה, עד לשנת 2015.³ בעקבות התמרוץ הכלכלי והסבת שטחי גידול חקלאיים לגידול מוצרים עבור תעשיית הביו-דיזל התגלתה התוצאה הבלתי-רצויה של עליות במחירי מזון ונזקים סביבתיים נוספים. בינואר 2008 פרסמה האקדמיה הבריטית למדעים דו"ח המתריע בפני הנזקים הסביבתיים והחברתיים של שימוש בלתי מבוקר ותמרוץ ביו-דלק.⁴

דו"ח זה לווה בדו"ח בריטי מקיף של ועדת גאלגר שהוזמן על ידי מזכיר המדינה לענייני תחבורה מן הסוכנות לדלקים מתחדשים, אשר פורסם ביולי 2008.⁵ הדו"ח מצא כי העידוד לדלקים ביולוגיים הוביל באופן עקיף לעליות חריפות במחירי המזון והמליץ לשנות את היעדים שקבעו הגדלה בהיקף ייצור הביו-דלק. הדו"ח זיהה כי עידוד הדלקים הביולוגיים תורם לעליית מחירי מזון המשפיעה באופן חריף במיוחד על האוכלוסיות העניות בעולם.

איור 1 – תחזית שינוי מחירי מזון בעקבות הרחבת השימוש בביו-דלק

Source: The Gallagher Review of the indirect effects of biofuels production, July 2008, p. 61, http://www.renewablefuelsagency.gov.uk/sites/renewablefuelsagency.gov.uk/files/documents/Report_of_the_Gallagher_review.pdf.

² Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council, 23 April 2009, on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC, http://www.sviva.gov.il/Environment/Static/Binaries/Articals/LexUriServ_1_1.pdf.

³ OECD Agriculture and Fisheries, Biofuel Support Policies: An Economic Assessment, http://www.oecd.org/document/30/0,3343,en_2649_33785_41211998_1_1_1_37401,00.html.

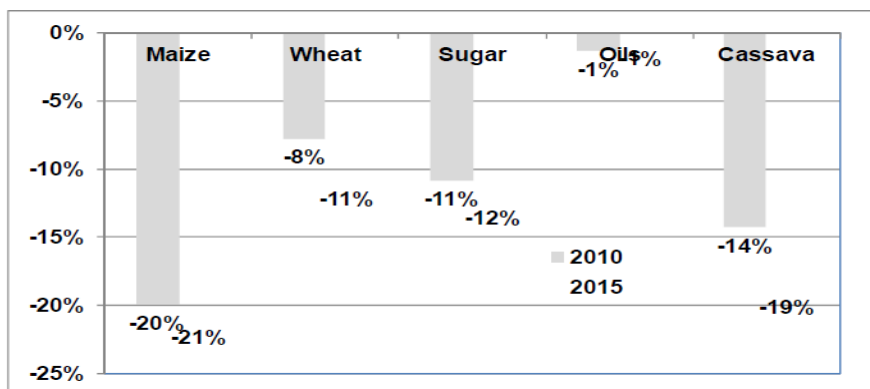
⁴ The Royal Society, Sustainable biofuels: prospects and challenges, January 2008, royalsociety.org/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=5501.

⁵ The Gallagher Review of the indirect effects of biofuels production, July 2008, http://www.renewablefuelsagency.gov.uk/sites/renewablefuelsagency.gov.uk/files/documents/Report_of_the_Gallagher_review.pdf.

המחקרים השונים שבחנו את השפעות ההשקעות בביו-דלק על מחירי הסחורות בעולם הראו עליית מחירים בטווחים משתנים. המחירים נעו בטווח שבין 16-43% במקרה הטוב ובין 30-76% במקרים הקיצוניים על פי סוג הסחורות. איור 1 מדגים את העלייה הצפויה בהנחה שמדינות אירופה וארה"ב יממשו את המדיניות האירופאית לשימוש ב- 10% מן הדלקים בביו-דלק.

מסמך של המכון לחקר מדיניות המזון (IFPRI) אשר בחן את ההשפעות האפשריות של ביטול תוכניות הפקת הביו-דלק מציין כי מוצרי מזון בסיסיים יוזלו עד כדי 20% ממחירם בשנת 2010 כמוצג באיור 2.⁶

איור 2 – השפעת ביטול ייצור ביו-דלק בשנת 2007 על מחירי מוצרי מזון

Mark W. Rosegrant, Biofuels and Grain Prices: Impacts and Policy Responses, IFPRI, May 7, 2008, <http://econ.tu.ac.th/class/archan/RANGSUN/EC%20460/EC%20460%20Readings/Global%20Issues/Food%20Crisis/Biofuels%20and%20Food%20Price/Biofuels%20and%20Grain%20Prices.pdf>

הדו"ח מציין כי בעולם המתפתח, עליות במחירי המזון משפיעות באופן עוצמתי יותר על העניים בשל החלק היחסי הגדול יותר של הכנסתם המוצע לרכישת מזון. ככל שהאוכלוסייה ענייה כן מוקדש חלק גדול יותר מהכנסתה למזון. במדינות המערב העשירות רק חלק קטן מההכנסה מיועד למזון ומזה חלק קטן יותר למזון בסיסי.

ב-14 באפריל 2008 התראיין נציג האו"ם העוסק בתחום המזון לתחנת רדיו גרמנית ואמר כי ההפקה של ביו-דלק הינה "פשע נגד האנושות" בשל השפעתה על מחירי המזון בעולם.⁷ תגובת נציגות האיחוד האירופאי לביקורת הייתה כי החקיקה האירופאית בנושא לא תשונה.

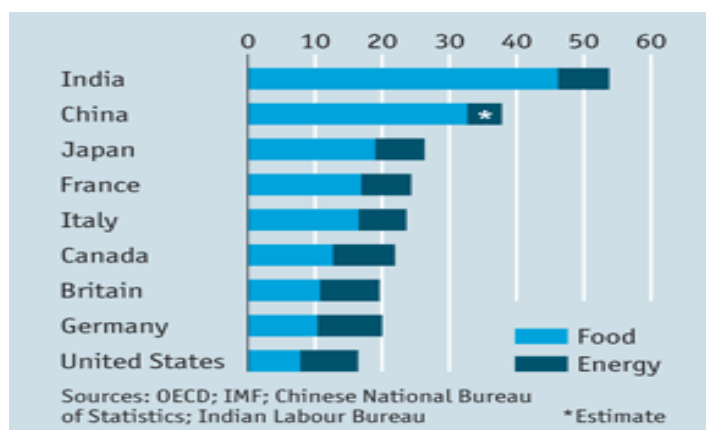
כמתואר באיור 3, הצרכן האמריקאי מוציא פחות מ-10% מהכנסתו על מזון לעומת כמעט מחצית מהכנסתו של האזרח ההודי. התמונה קיצונית בהרבה אם בודקים את צריכת המזון הבסיסי בסל המזון באותן ארצות. אזרח במדינה עשירה ניזון בעיקר ממוצרי מזון שעברו תהליכים תעשייתיים-מסחריים. המזון מגיע לצלחת, בבית או במסעדה, לאחר שהושקעה בו עבודה

⁶ Mark W. Rosegrant, Biofuels and Grain Prices: Impacts and Policy Responses, IFPRI, May 7, 2008, <http://econ.tu.ac.th/class/archan/RANGSUN/EC%20460/EC%20460%20Readings/Global%20Issues/Food%20Crisis/Biofuels%20and%20Food%20Price/Biofuels%20and%20Grain%20Prices.pdf>.

⁷ AFP, EU defends biofuel goals amid food crises, April 14, 2008, <http://afp.google.com/article/ALeqM5gp1nkJeC-Ih1YkVtsvPfp3u7mOWQ>.

מורכבת ומתוחכמת: הנדסת מזון, עיבוד במפעל, אריזה ושיווק, הובלה, אחסון, מכירה בסופרמרקט ענק וממוזג. מחיר מרכיב המזון הבסיסי בתוצר הסופי אינו העיקר. אם מחירי השמן, החיטה, והתירס יוכפלו – יעלה גם מחיר המנה במסעדה ובסופרמרקט בלוס אנג'לס – אבל לא יוכפל. מחירו של שניצל תירס קפוא במרכול לא יוכפל אם מחיר התירס יוכפל. לעומת זאת, ההוצאה על מזון של חלק גדול מאזרחי מצרים תוכפל מייד, ומכיוון שרוב שכרם הנמוך מיועד לרכישת מוצרי מזון, מצב זה מוביל לכך ששינויים במחירי המזון הבסיסיים הינם בעלי השפעה חריפה במדינות עניות.

איור 3 – יחסי ההוצאה בין אנרגיה למזון בסל הצריכה באחוזים, 2009

ביולי 2008 פירסם ה"גארדיאן" הבריטי מאמר שחשף מחקר של הבנק העולמי שנערך על ידי הכלכלן הבכיר דון מיצ'ל אשר חקר את הסיבות לעליית מחירי המזון. על פי הידיעה כ-75% מהעלייה במחירי המזון נגרמה על ידי שימוש בביו-דלק בתור תוסף לבנזין וסולר לתחבורה. על פי המחקר כ-100 מיליון איש ברחבי העולם נדחפו כתוצאה אל מתחת לקו העוני.⁸ הבנק העולמי הצניע את המחקר והוא זכה לפרסומו בגארדיאן רק לאחר הדלפה.

ניהול לקוי ולחץ על שימושי קרקע ומשאבי מים בעקבות תוכניות הביו-דלק

הדו"חות שבחנו את תוכניות הביו-דלק מציינים את הבעיות של ניהול שימושי הקרקע. דו"ח גאלגר מציין כי הביקוש העולה למזון, מזון לבעלי חיים ואנרגיה יוצר לחץ על משאבי הקרקעות. היצע הקרקעות הזמינות לייצור מזון חקלאי מאויים על ידי הדרישות לאספקת ביו-דלק. המדיניות הנוכחית, מציין דו"ח גאלגר, אינה מבטיחה כי ייצור ביו-דלק יוגבל לאיזורים יעודיים בלבד.⁹ הנחות העבודה של האיחוד האירופאי בקביעת יעד של שימוש בכ-10% מכלל היקף הדלק

⁸ Aditya Chakraborty, Secret report: biofuel caused food crisis, Guardian UK, July 3, 2008, <http://www.guardian.co.uk/environment/2008/jul/03/biofuels.renewableenergy> .

⁹ The Gallagher Review of the indirect effects of biofuels production, July 2008, p. 29, http://www.renewablefuelsagency.gov.uk/sites/renewablefuelsagency.gov.uk/files/documents/Report_of_the_Gallagher_review.pdf

בביו-דלק מובילות לעיוותים בשימושי קרקע - על פי דו"חות האיחוד הגעה לעמידה ביעד של 7% של ביו-דלק תאלץ להסתמך על שימוש ב-490 מיליון דונם שיוסבו מגידולים חקלאיים מחוץ לגבולות האיחוד הארופאי, מחקרים המצוטטים בדו"ח גאלגר מציינים כי בכדי לעמוד ביעדים לשנת 2020 יהי צורך בטווח של 1,660-560 מיליון דונם נוספים לגידול ביו-דלק. דו"ח גאלגר מצוין כי בשנת 2006 כבר היו בשימוש בארה"ב, אירופה, ברזיל וסין כ-138 מיליון דונם להפקת ביו-דלק.

לחץ זה על שוק הגידולים החקלאיים הוביל לכך שמאז זינוק המחירים הקודם שהתרחש בשנת 2008 ארצות רבות הטילו מגבלות או מיסים על ייצוא מזון במטרה להבטיח אספקת מזון לאזרחיהן. באוקטובר 2010 הטילה רוסיה איסור על ייצוא חיטה במטרה למנוע את עליית מחירי החיטה במדינה. ארצות מרובות אוכלוסין החלו במירוץ לרכישת קרקעות במזרח אירופה, דרום אמריקה ואפריקה. בפברואר 2010 דווח כי קרן המנוהלת על ידי המיליארדר ג'ורג סורוס בוחנת הצעות למימון תשתיות בהיקף של 700 מיליון דולר להפקת סוכר (המשמש גם לביו-דלק) בברזיל.¹⁰ פירסומים שונים מציינים כי סורוס פועל במסגרת קרן קוואנטום, אותה הוא מנהל, לרכישת קרקעות חקלאיות בהתבסס על הגידול הצפוי באוכלוסיית העולם בעשור הקרוב.

"קרקע הינה מוצר נדיר והיא הופכת לנדירה יותר כאשר העולם ניצב מול הצורך להכפיל את תפוקת המזון על מנת לספק את הצמיחה בביקוש עד לשנת 2050", אומר יוהכים וון בראון, מנהל כללי במכון המחקר הבנלאומי למדיניות מזון.¹¹

למרוץ אחר הקרקעות החקלאיות שותפות גם ממשלות שונות. בדיווח ב-CNN –פורצין מסופר כי גם ממשלות של נסיכויות ערביות מן המפרץ, ובהן קטאר, אבו דאבי, וערב הסעודית, מבצעות עסקאות לרכישת וחכירת איזורים חקלאיים באפריקה ואסיה. בשנת 2008 הודיעה סין על תוכנית ממשלתית בהיקף 5 מיליארד דולר לפיתוח נכסים חקלאיים באפריקה, ועל פי דיווחים שונים נרכשו על ידה כמיליון דונם בזימבבואה.¹² חברת דייחו לוגיסטיקה הדרום קוריאנית הודיעה בנובמבר 2008 על עסקה בסדר גודל של 6 מיליארד דולר לחכירת מחצית משטחי העיבוד במדגסקר (שטח שגודלו נאמד בכ-12 אלף קמ"ר), מהלך שהוביל לחוסר יציבות פוליטית באי.¹³ חברת מיטצואי (Mitsui & Co.) היפנית החלה לעסוק בגידולים חקלאיים בברזיל מאז אוגוסט 2007 לאחר שנכנסה לתחום בהשקעה של 10 מיליארד יין.¹⁴ ומגמה זאת של חכירת חברות והון הולכת ומתגברת. הערכות שונות מציינות כי היקפי הרכישות של אדמות עיבוד על ידי מדינות זרות כבר עומדים על כ-500 מיליון דונם.

¹⁰ Meat Trade News, Brazil - George Soros shows interest in farm land, 20 February 2010, http://www.meatradenewsdaily.co.uk/news/080210/brazil_george_soros_shows_interest_in_farm_land.aspx

¹¹ Brian O'keefe, Betting the farm, CNN Fortune magazine, June 16, 2009, http://money.cnn.com/2009/06/08/retirement/betting_the_farm.fortune/?postversion=2009061112

¹² Black Hurst, The 21st-Century land rush, The American, September 22, 2010, <http://american.com/archive/2010/september/the-21st-century-land-rush>.

¹³ Ibid.

¹⁴ Mitsui and Co. Ltd. website, <http://www.mitsui.co.jp/en/business/challenge/grain/index.html> .

גורם נוסף: המדיניות המוניטרית של הבנקים המרכזיים

הבנקים המרכזיים במערב מגדילים את כמות הכסף מעבר לצמיחה בפריון הייצור מאז 2007. הזרמת הכסף החדש יוצר לחץ על כמות המוצרים שלא גדלה באותו קצב והביקוש גורם לעליית מחירים. עליית המחירים, האינפלציה, מקטינה את יכולתו של הפרט לרכוש מוצרים. האזרח נוכח כי מיום ליום הוא יכול לקנות פחות מוצרים במשכורתו. הפגיעה אינה אחידה בכל האזרחים – כי אצל חלקם גם ההכנסה גדלה במקביל.

הכסף המוזרם לשוק על ידי הבנקים המרכזיים אינו מגיע לכל אחד מאתנו באופן "שוויוני" אלא באופן היוצר עיוותים. הכסף נספג בכלכלה בגלים שהולכים ומתרחבים כמו גלים שנוצרים כאשר אבן פוגעת במים – מי שקרוב למעגל המרכזי ממנו נובע הכסף זוכה בו קודם ויכול לקנות מוצרים מוקדם יותר ו"במחיר הישן". חולף זמן עד שהכסף מגיע למעגלים הרחוקים באוכלוסיה. השילוב של לחצים אינפלציוניים וקושי לעמוד בביקושים ההולכים ומתגברים מוביל לעליות מחירים של מוצרי מזון. בשנים האחרונות היינו עדים לעלייה חריפה במחירי המזון, כמוצג באיור 4.

איור 4 – אינדקס מחירי המזון העולמי

מקור: אירגון המזון העולמי של האו"ם, <http://www.fao.org/worldfoodsituation/FoodPricesIndex/en/>

בנוסף להסברים אותם העניקו הדוחות שעסקו במיליארדי הדולרים המוקצים לתוכניות "ביו-דלק", העלייה החדה במחירי המזון היא תגובה ישירה להזרמת טריליוני הדולרים שמודפסים על ידי הבנקים המרכזיים בעולם זו השנה השלישית. כספים אלה מוזרמים לשוק על ידי בנקים מרכזיים במסגרת תוכניות "הצלה" שונות. השווקים המודרניים לא ממתנינים עד שהכסף המודפס באמריקה ובאירופה מגיע לאינדונזיה – בורסות המזון והסחורות בעולם חוזות מראש את אחריתו של תהליך הדפסת הכסף ומקצרות את לוחות הזמנים של ההתייקרויות הצפויות. גלי ההלם מתפשטים בכל העולם במהירות גבוהה מאשר בעבר. לחצי הדפסת הכסף מתגברים גם כתוצאה מפעילות יתר נוספת של "מבוגרים אחראיים" במערב: נגידי בנקים, כמו סטנלי פישר

בישראל, פועלים במרץ להגדלת "תחרותיות היצוא" בארצותיהם באמצעות החלשת המטבעות הלאומיים. ההחלשה מתבצעת על ידי הדפסת כסף ורכישת מטבע חוץ – "מלחמת המטבעות". התוצאה – התייקרות של מוצרי יבוא.

ככל שהכסף המודפס שוקע אל התחתית הרחבה של הפירמידה האנושית בעולם הוא מתורגם מהר יותר לקניות של מוצרי מזון ואלה מתייקרים חדות. ככל שהמעגל הכלכלי של האזרח רחוק ממוקד הדפסת הכסף הראשוני כך כספו נשחק יותר – הוא כבר איחר את הרכבת ואינו יכול לקנות מוצרים "במחיר הישן". עול שחיקת ערך הכסף נופל בשלב זה בעיקר על הכנסתם הדלה של עניי העולם.

כך, כמו במקרה של ה"ביו-דלק", פוגעת האינפלציה של הכלכלות המרכזיות קשות בהמוני האדם במדינות העולם השלישי הנמצאים בתחתית הפירמידה הכלכלית. הכנסתם לא צומחת כתוצאה מהדפסת הכסף על ידי מערכת הבנקאות המערבית, אבל עליות המחירים פוגעות בהם קשה. כאשר גלי ההלם של הכסף המודפס מגיעים לתוניסיה ולמצרים הם הופכים לניצוץ שמבעיר את הרחוב. סביר להניח כי מיליוני מצרים לא היו מבעירים בימים אלו את הרחוב אם מחירי המזון לא היו מזנקים.

הקשר בין מחירי המזון למהומות בארצות ערב

מוצרי המזון הבסיסיים, כמעט בכל מדינות ערב, נמצאים תחת פיקוח ממשלתי הדוק וזוכים לסבסוד נדיב. השליטים יודעים היטב שעליה במחיר הפול, החיטה והשמן תצית אש ברחובות. ייתכן שמצב עניינים זה הוא אחד הגורמים המרכזיים שהובילו לחתימת "הסכמי השלום" בין ישראל למצרים. בשנה שלפני חתימת "הסכם השלום" עם מצרים התרבו המהומות במצרים עקב עליית מחירי המזון. לנשיא סאדאת אזלו המקורות להגדלת הסובסידיות – תעלת סואץ שהייתה חסומה (עד 1975) על ידי ישראל מאז מלחמת ששת הימים יצרה בור עמוק באוצר המצרי, הנפט המצרי בסיני זרם לבתי הזיקוק בחיפה והתיירות טרם השתקמה מאירועי מלחמת ההתשה. סאדאת, שהיה ערב איבוד ראשו בגלל מחירי המזון, לא היה הופך ליונת שלום ללא העידוד הכלכלי. הוא חתם על הסכם השלום כדי להציל את צווארו מזעם הרחוב הרעב. עם חתימת ההסכמים ארה"ב החלה בהזרמות של כ-3 מיליארד דולר בשנה, הכנסות הנפט מאבו-רודס התחילו לזרום למצרים ותעלת סואץ ששוקמה והורחבה בכסף אמריקאי חזרה להפיק מזומנים. הכסף זרם שוב לסובסידיות, לחיזוק המשטר ולהתעצמות צבאית.

מעקב אחר כרונולוגיית המהומות והאיומים על יציבות המשטרים בארצות ערב מגלה מתאם בין תנודות מחירי המזון בשנים האחרונות למועדי התפרצות המהומות. בתאריך 26 באפריל 2008, בשיאה של העלייה העולמית הקודמת במחירי המזון, פרצו מהומות ומחאות עממיות במצרים ובירדן. במצרים דווחו על תורים של שעות לקבלת פיתות מסובסדות ותגרות עם הרוגים ופצועים.¹⁵ בתאריך 4 במאי 2008, הודיע נשיא סוריה על העלאת שכר עובדי המגזר הציבורי

¹⁵ רועי נחמיאס, מהומות המזון מתחילות בפייסבוק, אתר YNET, 26 באפריל 2008, <http://www.ynet.co.il/articles/0.7340.L-3535683.00.html>.

בעקבות מהומות מזון שפרצו בסוריה לאחר התייקרות מוצרי המזון הבסיסיים בשיעורים שנעו בין 30% ל-60%.¹⁶ מהומות מזון דווחו במקביל ב-15 מדינות ברחבי העולם.

ההפיכה בתוניסיה ונפילת המשטר בה, והמהומות במצרים להן אנו עדים בימים אלו, בינואר 2011, הן מהומות מזון שהתפרצו בסמיכות בתוניסיה, בנגאלדש, ירדן ואלג'יריה בעקבות עליות חריפות במחירי מזון. אי יציבות זאת אף צפויה להתגבר בעקבות המשך העלייה במחירי המזון. כדבריו של וינסטון צ'רצ'יל לאחר הקרב במדבריות אל עלמין במצרים, ב-10 בנובמבר 1942:

Now this is not the end. It is not even the beginning of the end.

But it is, perhaps, the end of the beginning...

סיכום

קיים מתאם בין התנהגות מחירי המזון ויציבות משטרים בעולם השלישי ובארצות ערב. על פי מחקרים ודו"חות שנסקרו, השפעת תנודות מחירי המזון על תושבי המדינות העניות חריפה במיוחד ומערערת את היציבות החברתית והשלטונית באותן מדינות.

לא ניתן להימנע מן ההכרה כי מדיניות סביבתית חסרת אחריות מצד אחד, הממשיכה במסלול של הקצאת משאבי קרקע ומים יקרים לטובת הפקת ביו-דלק שנוקו עולה על התועלת שבו, ומדיניות מוניטרית שהגבירה את האינפלציה במדינות המערב, מצד שני, תרמו תרומה כבדת משקל לזעזועים להם אנו עדים בימים אלו. ההתעקשות בארה"ב ובאירופה להמשיך בקווי מדיניות אלו תוביל להקצנת הבעיה ולערעור היציבות הבינלאומית.

מדינות המערב יכולות לסייע להשגת יציבות שתשפיע לטובה על כלל המערכת הכלכלית בעולם בצעדים פשוטים יחסית (גם אם בלתי פופולריים פוליטית) של ביטול תוכניות הסבסוד ל"ביו-דלק" ופעולה למען ריסון האינפלציה. יתכן ופעולות אלו, אם היו ננקטות בזמן, היו חוסכות מן העולם סבל רב ואת האפשרות של הצמחת דיקטטורות העלולות לסכן את שלומו.

מלבד נקיטת צעדים פשוטים יחסית שיקלו על הלחצים הקיומיים הלוחצים את תושבי העולם השלישי, ראוי להכיר בכך כי מה שהעולם זקוק לו אינו ייצוא "דמוקרטיה" למדינות בהן לא קיימת תשתית רעיונית ותרבותית של הכרה בזכויות אדם, אלא בניית תשתית חינוכית לקידום ההכרה בזכויות הרכוש והחיים. ייצוא מעין זה הוא התשתית לחיזוק מערכות הסחר החופשי והאמצעי המוביל לחילוף מדינות העולם השלישי מן המשבר המתמשך בו הן שקועות.

¹⁶ יאיר ליאור, חלון לכלכלת ערב, מהומות מזון בסוריה, 6 במאי 2008, <http://www.arabdesk.co.il/ArticleView.aspx?id=216>.